

Набочук Олександр Юрійович

кандидат психологічних наук, доцент,
докторант Університету Григорія Сковороди в Переяславі
Переяслав, Україна

Івашкевич Ернест Едуардович

кандидат психологічних наук, перекладач, доцент
кафедри практики англійської мови та методики викладання
Рівненського державного гуманітарного університету,
Рівне, Україна

ОБДАРОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК СИСТЕМНА ЯКІСТЬ ПСИХІКИ В ПАРАДИГМІ МОТИВАЦІЙНОГО ТА ІНТЕГРАТИВНОГО НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

Вступ. У вітчизняній науці існують деякі домінуючі напрямки здійснення теоретичних та емпіричних досліджень в парадигмі психології творчості. Проте не всі ці дослідження є належним чином проаналізованими та окресленими в науковій парадигмі. Саме тому проблема обдарованості особистості як системна якість психіки в сучасних наукових дослідженнях і стала предметом нашої публікації.

Виклад основного матеріалу. Перший напрямок стосується досліджень становлення творчої особистості завдяки сформованості стійкої мотивації до здійснення творчої діяльності, тому цей підхід ми назвали «*мотиваційним*». Цими проблемами займалася, зокрема, І. С. Потоцька [4]. Авторка вивчала творчу діяльність у педагогічно обдарованих майбутніх учителів. Педагогічна обдарованість розглядається науковцем як цілісна, гармонійна структура, яка вміщує такі компоненти: спеціальний компонент (педагогічні здібності); інтелектуальний компонент (інтелектуальні особливості особистості майбутнього учителя, які забезпечують не тільки унікальність, але й універсальність можливостей процесу пізнання); мотиваційний компонент (мотивація до успіху, що орієнтує особистість на якість і результативність виконання дій; ситуативна самоактуалізація, що відображує тенденцію особистості до реалізації своїх, в тому числі – потенційних можливостей); креативний компонент (вербальна унікальність, оригінальність); духовний компонент (морально-ціннісні якості суб'єкта). Ці компоненти характеризуються своєрідними тенденціями прояву залежно від віку майбутніх учителів тощо [4, с. 14].

Проте, на нашу думку, дослідження І. С. Потоцької в деяких аспектах викликають неабиякий сумнів. Якщо розглядати педагогічну обдарованість як системну якість психіки, що розвивається протягом життя і визначає можливість досягнення майбутнім учителем більш високих результатів в

одному або декількох видах діяльності [4, с. 6], то виникає сумнів щодо виокремлення мотивації досягнення успіху як домінуючої характеристики, що визначає становлення педагогічної обдарованості. Тим більше, якщо взяти до уваги дослідження класичних психологічних шкіл [3, с. 118], в яких обдарованість взагалі розглядається як генетично зумовлена, вроджена якість. Також І. С. Потоцька суперечить сама собі, визначаючи складну ієрархічну структуру педагогічної обдарованості, до складу якої входять крім мотиваційного, ще й інтелектуальний, спеціальний компоненти, а також креативність і духовність. Чому саме мотивації досягнення успіху для становлення педагогічної обдарованості надається пріоритетного значення – залишається незрозумілим.

Концепцію О. Л. Музики ми віднесли до *інтегративного підходу*. Основні умови гармонійної творчої взаємодії особистості і соціуму О. Л. Музика бачить у тому, що людина прагне розвивати творчі здібності до виконання тих суспільно-корисних видів діяльності, у яких вона претендує на визнання. При цьому соціальна група, до якої включена ця людина, має бути здатною гідно поцінувати її творчі досягнення, вміння та можливості. Згідно з цим положенням, вчений виокремлює такі основні умови, за яких постає можливим особистісне зростання, становлення творчої особистості: по-перше, наявність такого соціального середовища, яке було б спроможним поцінувати творчу діяльність людини; по-друге, суб'єкт повинен мати сформовані здібності до виконання творчої діяльності. Іншими словами, кожна особистість має вирізнятися творчими вміннями, знаннями, якостями, які були б суспільно-корисними і заслуговували б на визнання. По-третє, визнання потребує специфічної організації конкурентного середовища, яке, в свою чергу, здатне до фасилітації індивідів до виконання творчої діяльності.

Проте, в працях О. Л. Музики одночасно зазначається, що успіхи і творчі досягнення однієї людини не мають перекреслювати домагання на визнання творчої особистості іншої людини. Для того, щоб досягти цього, наприклад в учбовій діяльності, О. Л. Музика зазначає, що всім учням класу слід одночасно мати добре сформовані здібності до виконання декількох десятків діяльностей, в одній із яких кожен міг би досягти визнання, або щоб одна й та сама діяльність давала змогу для творчої самореалізації особистості. Саме творчість, на думку вченого, є тією унікальною діяльністю, яка значною мірою усуває (або нівелює) деструктивні наслідки боротьби індивіда за визнання. Навіть у тому гіпотетичному випадку, коли для певної соціальної групи є значущою всього один вид діяльності, творчість створює безліч варіантів як щодо процесу і технологій її виконання, так і для виникнення та визнання різноманітних результатів. При цьому, на думку О. Л. Музики, конкуренція залишається, а, завдяки творчості, переможцями стають абсолютно всі [2].

В дослідженнях Н. І. Антюхової (*інтегративний підхід*) експериментально підтверджено, що психологічними особливостями розвитку творчого потенціалу майбутніх вчителів іноземної мови є:

– високий рівень розвитку соціальної креативності педагога, зокрема, сформованість здатності до самоактуалізації, комунікативної компетентності, комунікативної (вербальної та невербальної) сенситивності, поведінкової сенситивності, соціальної уяви тощо (ці показники позитивно корелюють із розвитком творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови);

– творчий потенціал майбутніх філологів залежить від рівня розвитку складових комунікативної компетентності педагога, зокрема від сформованості лінгвістичної, соціолінгвістичної, стратегічної та соціальної компетентностей;

– високий рівень розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови великою мірою залежить від сформованості у студентів творчих здібностей, образної та вербальної креативності, творчих вмінь тощо (зокрема, вміння формулювати та демонструвати велику кількість різних ідей в чітко заданих педагогом умовах діяльності; вміння виявляти творчу уяву, почуття гумору та розвивати гіпотетичні можливості; вміння демонструвати поведінку, яка є оригінальною, але великою мірою позитивною для творчого розв'язання проблеми або задачі; вміння виявляти впевненість у прийнятті рішень, незважаючи на складнощі, що виникли, брати на себе відповідальність за оригінальну, нестандартну позицію, інтелектуальну діяльність, що сприяє творчому розв'язанню певної проблеми або задачі; вміння творчо генерувати нову оригінальну ідею; вміння застосовувати базові знання, вміння та навички для творчого доведення висунутої ідеї; вміння творчо досліджувати, спостерігати, знаходити нові факти в об'єкті, аналізувати їх, аргументувати свої висновки та ін.) [1, с. 14].

Висновки. Узагальнюючи погляди вітчизняних психологів, можна відзначити, що вони акцентують увагу на таких креативних рисах особистості, як мотивація досягнення успіху, ситуативна само актуалізація (*мотиваційний підхід*); інтелектуальна активність, психологічна гнучкість, творча мотивація, поліваріативність бачення навколишнього світу, оригінальність, дивергентність (*інтегративний підхід*).

ЛІТЕРАТУРА

1. Антюхова Н. Психологічні умови розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови : автореф. дис...канд. псих. наук. Київ, 2017. 24 с.
2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Рута, 2006. 320 с.
3. Моляко В. А. Творческая конструкторология (пролегомены). Киев : «Освита Украины», 2007. 388 с.
4. Потоцька І. Психологічні умови розвитку педагогічної обдарованості у майбутніх учителів : автореф. дис...канд. псих. наук. Київ, 2014. 21 с.